

**PROFESOR WŁADYSŁAW KUPISZEWSKI
(W DZIEWIĘDZIESIĄTĄ ROCZNICĘ URODZIN)**

Rok 2020 jest dla Profesora Władysława Kupiszewskiego rokiem jubileuszu – 9 kwietnia Profesor kończy 90 lat. Ta okrągła rocznica skłania do podsumowania dokonań naukowych i organizacyjnych Jubilata.

Władysław Kupiszewski, wybitny językoznawca, onomasta, dialektolog i historyk języka polskiego, urodził się 9 kwietnia 1930 roku we wsi Książnice Wielkie na Kielecczyźnie jako czwarte z ośmiorga dzieci. Ojcem Władysława był Kazimierz Kupiszewski, człowiek łączący pracę na roli z umiłowaniem książek. Profesor często wspominał, że w domu rodzinnym panowała atmosfera samorodnego intelektualizmu, atmosfera rozmów i opowiadań związanych z czytaniem. Rozmowy te inicjował ojciec Jubilata, który sam stale czytał i swoje dzieci do czytania zachęcał.

Naukę szkolną Władysław Kupiszewski rozpoczął w rodzinnych Książnicach i kontynuował ją także w czasie wojny na tajnych kompletach. We wrześniu 1945 r. zdał do klasy trzeciej w Gimnazjum im. Króla Kazimierza Wielkiego, w 1949 r. ukończył szkołę średnią (czteroletnie gimnazjum i dwuletnie liceum typu humanistycznego), a następnie podjął pracę w szkole podstawowej w Książnicach. Rok później zdał w Kielcach drugą maturę z przedmiotów pedagogicznych, uzyskując pełne kwalifikacje nauczycielskie. W 1951 r. rozpoczął studia na polonistyce warszawskiej, pod opieką i kierunkiem współtwórców polskiego językoznawstwa – Witolda Doroszewskiego, Haliny Konecznej i Stanisława Skorupki. Badacze ci mieli ogromny wpływ na obraną później przez Profesora Kupiszewskiego ścieżkę językoznawczych zainteresowań naukowych. Już na drugim roku studiów związał się Profesor z kierowaną przez prof. Witolda Doroszewskiego Pracownią Dialektologiczną Zakładu Językoznawstwa PAN, aktywnie uczestnicząc w badaniach gwarowych początkowo na terenie Warmii i Mazur, a następnie całego kraju. Studia ukończył w 1955 r., uzyskując stopień magistra na podstawie pracy poświęconej warmińsko-mazurskiemu słownictwu z zakresu astronomii ludowej i miar czasu, napisanej także pod kierunkiem prof. Witolda Doroszewskiego.

Po ukończeniu studiów polonistycznych Profesor rozpoczął pracę jako asystent w Katedrze Języka Polskiego Uniwersytetu Warszawskiego. W 1964 r. uzyskał stopień doktora nauk humanistycznych, na podstawie monografii *Słownictwo meteorologiczne w gwarach i historii języka polskiego*, opubliko-

wanej w 1969 r. Praca ta obejmuje materiał leksykalny, zebrany w 295 miejscowościach z obszaru całej Polski i przedstawia historię oraz zróżnicowanie terytorialne około 1500 nazw odnoszących się do 43 zjawisk meteorologicznych. W pracy nie poprzestano jednak wyłącznie na danych ze współczesnych dialektów polskich, Autor sięgnął także do źródeł historycznych, i to nie tylko do słowników, ale również do starych kalendarzy, pamiętników, dawnej literatury przyrodniczej, poradników gospodarskich, podręczników astronomii oraz do utworów literackich. Zaczerpnięte z tych pozycji dane historyczne przytacza przy okazji omawiania współczesnego słownictwa ludowego.

Dziesięć lat później, w 1974 r., odbyło się kolokwium habilitacyjne Profesora na podstawie rozprawy *Polskie słownictwo z zakresu astronomii i miar czasu. Stan obecny, historia i związki słowiańskie*. Monografia ta przynosi informacje o historii omawianych nazw i ich podziałach terytorialnych na terenie Polski oraz o związkach z innymi językami słowiańskimi. Ma ona również duże znaczenie etnograficzne, zawiera bowiem poparte cytataми wiadomości z zakresu ludowej wiedzy astronomicznej. Ukoronowaniem pracy naukowej Władysława Kupiszewskiego było uzyskanie 19 kwietnia 1990 roku tytułu naukowego profesora.

Ponad sześćdziesięcioletnia działalność badawcza Profesora stanowi osobną kartę w dziejach językoznawstwa polskiego. Jej wynikiem jest znaczący, i rozmiarami, i wartością dorobek naukowy. Dotychczasowa bibliografia prac obejmuje ponad 150 pozycji dotyczących głównie dialektologii, historii języka polskiego i języka pisarzy [por. „Prace Filologiczne” 2000, t. XLV]. Obecny w pracy doktorskiej i habilitacyjnej zagadnieniom z zakresu dialektologii i historii języka polskiego Profesor pozostał wierny przez całą swoją drogę naukową. Na ten nurt jego pracy badawczej składa się zarówno aktywny udział w terenowych badaniach dialektologicznych, jak i szereg publikacji. Wymienić tu należy teksty gwarowe z Warmii, Kielecczyny czy Podhala, autorstwo słowniczków gwarowych, współautorstwo *Kwestionariusza do badania słownictwa ludowego* pod red. W. Doroszewskiego oraz liczne artykuły i studia, które można zgrupować wokół trzech kręgów tematycznych: antroponimii gwarowej, kultury społecznej i duchowej oraz astronomii i meteorologii ludowej.

Badania z zakresu języka osobniczego oraz stylistyki historycznej tekstów artystycznych stanowią drugi nurt zainteresowań Profesora Władysława Kupiszewskiego. Pokłosem studiów nad idiolektami i polszczyzną artystyczną jest szereg prac, z których należy przede wszystkim wymienić monografię *Język „Dzienników” Stefana Żeromskiego*, opublikowaną w 1991 r. Praca składa się z ośmiu rozdziałów poprzedzonych *Wstępem*, w którym Autor omawia w formie skondensowanej dotychczasowy dorobek językoznawczy poświęcony stylowi dzieł Stefana Żeromskiego oraz przedstawia, szeroko zakrojone, ambitne zamierzenia pracy, której zadaniem jest

analiza wszystkich zasługujących na to faktów językowych, a więc fonetycznych, morfologicznych, syntaktycznych i leksykalnych i wybranych stylistycznych, ustalenie ich funkcji, określenie, które z tych faktów są charakterystyczne dla epoki końca XIX w., dla środowiska, w którym żył i działał młody Żeromski, a które są utworem autora *Dzienników* [s. 11].

Sposobem pozwalającym te cele osiągnąć jest – według Autora – porównywanie języka *Dzienników* ze współczesną polszczyzną oraz ze stanem polszczyzny drugiej połowy XIX stulecia. W każdym z wymienionych wyżej działów monografia ta przynosi wiele nowych i cennych spostrzeżeń.

Z pozostałych prac Profesora, dotyczących języka pisarzy, należy przede wszystkim wymienić cykl artykułów o języku Teofila Lenartowicza oraz kilka rozpraw o języku i stylu *Szyfowych prac* i *Wiernej rzeki*. Wiele uwagi Profesor poświęcił także językowi J. Kochanowskiego, M. Reja, A. Mickiewicza, B. Prusa, S. Łubińskiego, A. Dygasińskiego, W. Gombrowicza, M. Pilota czy J. Abramowa-Newerlego.

Pośród wielu prac oraz artykułów Profesora czy rozmaitych inicjatyw obecne są i takie, które kładą nacisk na popularyzację wiedzy poprzez kształcenie i tym samym szczepienie zachwytu dla urody języka polskiego. Wydaje się, że ta działalność Profesora Kupiszewskiego wyrasta zarówno z doświadczenia nauczycielskiego z początków kariery zawodowej, jak i wieloletniej praktyki dydaktycznej na poziomie akademickim, a także świadomie podejmowanej powinności statutowej jako członka Komisji Kultury Języka Komitetu Językoznawstwa PAN i Towarzystwa Kultury Języka. Kierując się tym przekonaniem, Profesor był autorem licznych ekspertyz, dotyczących m.in. wyboru imienia i zmiany nazwiska oraz opracował, adresowane do szerokiego kręgu odbiorców, vademecum *Dlaczego Agnieszka, a nie Ines. Wybierz imię dla swego dziecka* [Warszawa 1991]. Profesor Kupiszewski, zawsze zaangażowany w upowszechnianie i popularyzację wyników badań językoznawczych, od 1969 r. do 1998 r., współredagował także systematyczne przeglądy prac z zakresu językoznawstwa polskiego, ukazujące się w „Poradniku Językowym”.

Zawodowo Profesor Władysław Kupiszewski był związany przede wszystkim z Uniwersytetem Warszawskim, ale prowadził zajęcia także w innych ośrodkach naukowych: w Lublanie (1963–1965), w Lipsku (1973–1976), w Filii Uniwersytetu Warszawskiego w Białymstoku (1979–1985), na Uniwersytecie Szczecińskim (1985–1989). Prowadził ćwiczenia, warsztaty, konwersatoria, wykłady kursowe i monograficzne, proseminaria i seminaria (dyplomowe, licencjackie, magisterskie oraz doktoranckie) obejmujące wszystkie przedmioty językoznawcze uwzględnione w programie nauczania filologii polskiej. Jako nauczyciel Profesor Władysław Kupiszewski wprowadzał kolejne roczniki adeptów polonistyki w tajniki historii języka ojczystego i gramatyki historycznej, wypromował kilkudziesięciu magistrów, z których niektórzy są już profesorami. Zrecenzował wiele prac doktorskich i rozpraw habilitacyjnych, zarazem był promotorem siedmiu rozpraw doktorskich. Na zajęciach był zawsze wymagający, czasem surowy, ale i pełen życzliwości i uwagi dla studentów, o czym świadczy fakt, że organizował specjalnie dla nich sobotnie spotkania, na których wyjaśniał co bardziej zawile zagadnienie językoznawstwa historycznego.

Profesor Władysław Kupiszewski – oprócz własnej działalności naukowej, pełnionej misji nauczycielskiej – był także organizatorem życia akademickiego, sprawując różne funkcje: kierownika Studium Doktoranckiego na Wydziale Polonistyki UW (1977–1978), prodziekana Wydziału Polonistyki UW (1978–1981), wicedyrektora (1981–1984) i dyrektora (1985–1986) Instytutu Języka Polskiego UW, a także przewodniczącego Rady Naukowej Filii UW w Białymstoku, a na-

stępnie przewodniczącego Rady Naukowej Instytutu Filologii Polskiej w tejże Filii (1980–1985). Działalność organizacyjna Profesora obejmowała też aktywność w licznych towarzystwach naukowych i zawodowych oraz innych gremiach. Najważniejsze z nich to Towarzystwo Naukowe Warszawskie, Kieleckie i Białostockie Towarzystwo Naukowe, Polskie Towarzystwo Językoznawcze, Towarzystwo Kultury Języka. Działał w Komisji Kultury Języka przy Komitecie Językoznawstwa PAN oraz w komisjach naukowych przy Ministerstwie Edukacji Narodowej. Szczególne zasługi Profesor Kupiszewski ma dla „Prac Filologicznych” – w latach 1969–1988 był sekretarzem redakcji, a od 1991 r. pełnił funkcję redaktora naczelnego. Jako redaktor naczelny przygotował wraz ze współpracownikami 15 tomów pisma. Była to ogromna praca zarówno pod względem naukowym, jak i organizacyjnym.

Ograniczyłam się tutaj do garści refleksji, jakie nasuwa Jubileusz dziewięćdziesięciolecia urodzin. Profesora Władysława Kupiszewskiego znam od trzeciego roku studiów na warszawskiej polonistyce. Uczestniczyłam w prowadzonych przez niego ćwiczeniach z gramatyki historycznej języka polskiego, a następnie w seminarium magisterskim. Pod Jego kierunkiem powstawała moja praca doktorska. Profesor zaszczepił we mnie zainteresowanie gwarami polskimi i historią języka polskiego, nauczył pracy naukowej opartej na solidnie i porządnie opracowanym materiale językowym, nauczył dążenia do obiektywizmu i wymierności wyników badawczych.

W imieniu własnym i warszawskiego środowiska językoznawczego chciałybym złożyć Czcigodnemu Jubilatowi serdeczne gratulacje i życzyć wielu jeszcze lat życia w zdrowiu i radości oraz wielu publikacji. Drogi Panie Profesorze, Czcigodny Jubilate, *ad multos annos!*

Justyna Garczyńska
(Uniwersytet Warszawski,
e-mail: jgarczyńska@uw.edu.pl)